

Anonimizirana verzija

Sažetak

C-402/19 - 1

Predmet C-402/19

Sažetak zahtjeva za prethodnu odluku sastavljen na temelju članka 98. stavka 1. Poslovnika Suda

Datum podnošenja:

24. svibnja 2019.

Sud koji je uputio zahtjev:

Cour du travail de Liège (Belgija)

Datum odluke kojom se upućuje zahtjev:

17. svibnja 2019.

Žalitelj:

LM

Druga stranka u žalbenom postupku:

Centre public d'action sociale de Seraing

I. Činjenice i glavni postupak

- 1 LM, žalitelj u glavnom postupku, kongoanski državljanin koji je rođen 1956., otac je mlade djevojke, R, koja je rođena 1999. i danas je punoljetna. R ima progresivnu anemiju srpastih stanica i uznapredovalu kifožu koja zahtijeva kirurški zahvat, bez kojeg bi mogla ostati paralizirana.
- 2 Stranke se slažu da je R-ino zdravstveno stanje vrlo ozbiljno i iz spisa glavnog predmeta proizlazi da liječnici smatraju da je neophodno da je njezin otac neprestano prisutan uz nju.
- 3 LM i R stigli su u Belgiju 2012. Zbog zdravstvenog stanja R, koja je tada bila maloljetna, LM je 20. kolovoza 2012. podnio zahtjev za dozvolu boravka iz zdravstvenog razloga, na temelju članka 9.ter loi du 15 décembre 1980 sur l'accès au territoire, le séjour, l'établissement et l'éloignement des étrangers (Zakon od

15. prosinca 1980. o pristupu na državno područje, boravku, nastanjenju i udaljavanju stranaca, *Moniteur belge* od 31. prosinca 1980., str. 14584., u daljnjem tekstu: Zakon od 15. prosinca 1980.). Office des étrangers (Ured za strance, u daljnjem tekstu: Ured) taj je zahtjev (u daljnjem tekstu: zahtjev na temelju članka 9.ter) 6. ožujka 2013. proglasio dopuštenim.
- 4 Slijedom te prve odluke, Centre public d'action sociale de Seraing (Javni centar za socijalnu pomoć u Seraingu, u daljnjem tekstu: CPAS), druga stranka u glavnom postupku, dodijelio je LM-u novčanu socijalnu pomoć koja se odobrava nositeljima kućanstva.
 - 5 Ured je zatim donio tri odluke o odbijanju zahtjeva na temelju članka 9.ter u pogledu R i LM-a, ali one su sustavno povučene nakon podnošenja tužbe pred Conseil du contentieux des étrangers (Vijeće za sporove u vezi sa strancima, u daljnjem tekstu: CCE).
 - 6 Četvrta odluka o odbijanju dostavljena je zainteresiranoj osobi 25. veljače 2016., uz nalog za napuštanje državnog područja u roku od 30 dana. Protiv te odluke podnesena je tužba za suspenziju i poništenje CCE-u koja je i danas još u tijeku.
 - 7 Budući da podnošenje te tužbe nema automatski suspenzivni učinak, LM i R nezakonito borave na belgijskom državnom području od 26. ožujka 2016.
 - 8 CPAS u Seraingu ukinuo je novčanu pomoć od tog datuma. Dodijelio je R 22. ožujka 2016. hitnu medicinsku pomoć i pokrio troškove njezine hospitalizacije.
 - 9 Nakon postupka privremene pravne zaštite pred tribunalom du travail de Liège (Radni sud u Liègeu, Belgija), ponovno je određena novčana pomoć za kućanstvo.
 - 10 Ta je pomoć ponovno ukinuta dvjema odlukama koje su LM-u dostavljene 22. svibnja 2017. zbog toga što je R postala punoljetna 11. travnja 2017. Tim je odlukama CPAS, s jedne strane, ukinuo LM-u novčanu pomoć za kućanstvo s učinkom od 11. travnja 2017., od kojeg više nije uzdržavao maloljetno dijete i, s druge strane, odbio mu je svaku socijalnu pomoć za njega samog, osim hitne medicinske pomoći, zbog njegova nezakonitog boravka.
 - 11 S obzirom na njezino zdravstveno stanje, R otkad je postala punoljetna prima socijalnu pomoć koja se odobrava za samce, uvećanu za obiteljske doplatke na koje ima pravo zbog svoje invalidnosti.
 - 12 Presudom od 16. travnja 2018., u skladu s presudom Suda od 18. prosinca 2014., Abdida (C-562/13, EU:C:2014:2453, u daljnjem tekstu: presuda Abdida), tribunal du travail de Liège (Radni sud u Liègeu) priznao je suspenzivnu prirodu tužbe podnesene pred CCE-om protiv odluke o odbijanju zahtjeva na temelju članka 9.ter. Slijedom toga, tribunal du travail de Liège (Radni sud u Liègeu) naložio je CPAS-u da isplati LM-u novčanu socijalnu pomoć za kućanstvo za

razdoblje između 26. ožujka 2016., datuma podnošenja zahtjeva i 10. travnja 2017., datuma kad je njegova kći postala punoljetna.

- 13 Za razdoblje koje je započelo 11. travnja 2017. tribunal du travail (Radni sud) presudio je, pri čemu je utvrdio da od tog datuma LM više nije roditelj maloljetnog djeteta koji se može pozvati na nemogućnost povratka zbog medicinskih razloga, da su odluke kojima mu se odbija novčana socijalna pomoć osnovane od tog datuma.
- 14 LM je podnio žalbu protiv presude jer se njome potvrdilo da su CPAS-ove odluke o ukidanju i odbijanju socijalne pomoći koja se odnosi na njega zakonite od 11. travnja 2017.

II. Pravni okvir

1. Belgijsko pravo

- 15 Na temelju članka 9.ter Zakona od 15. prosinca 1980., stranac koji boravi u Belgiji i boluje od bolesti zbog koje postoji stvarna opasnost za njegov život ili fizički integritet ili stvarna opasnost od nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja jer u njegovoj državi podrijetla ili državi gdje boravi ne postoji nikakav primjeren liječnički tretman može od ministra ili njegova ovlaštenika zatražiti dozvolu boravka u Kraljevini. Riječ je o odstupanju od općeg pravila predviđenog u članku 9., kojim se propisuje da se zahtjev za dozvolu boravka za više od tri mjeseca podnosi nadležnoj belgijskoj diplomatskoj misiji ili konzularnom uredu u mjestu u inozemstvu u kojem stranac ima boravište ili boravi.
- 16 Na temelju članka 57. stavka 2. loi du 8 juillet 1976 organique des centres publics d'action sociale (Organski zakon od 8. srpnja 1976. o centrima za socijalnu skrb, *Moniteur belge* od 5. kolovoza 1976., str. 9876., u daljnjem tekstu: Zakon od 8. srpnja 1976.), nezakonitost boravka dovodi do odbijanja svih socijalnih davanja osim hitne medicinske pomoći.
- 17 Belgijski Cour constitutionnelle (Ustavni sud, Belgija) uspostavio je iznimku koja proizlazi iz sudske prakse u pogledu potonjeg pravila koja ide u prilog strancu čiji je boravak nezakonit, a koji dokaže da je u apsolutnoj nemogućnosti postupiti u skladu s izvršivim nalogom za napuštanje državnog područja zbog medicinskih razloga.
- 18 U presudi 80/99 od 30. lipnja 1999. Cour d'arbitrage (Arbitražni sud, Belgija), danas Cour constitutionnelle (Ustavni sud), presudio je da su gore navedenim člankom 57. stavkom 2. povrijeđeni članci 10. i 11. Ustava u slučaju kada se ograničenje socijalne pomoći samo na hitnu medicinsku pomoć „primjenjuje na osobe koje su zbog zdravstvenih razloga u apsolutnoj nemogućnosti postupiti u skladu s nalogom za napuštanje Belgije” jer ona „jednako postupa s osobama koje se nalaze u bitno drukčijim situacijama a da to nije razumno obrazložila: odnosno

onim osobama koje se može udaljiti i onim koje se ne može udaljiti zbog zdravstvenih razloga. U tom je smislu članak 57. stavak 2. diskriminirajuć”.

- 19 Presudom 194/2005 od 21. prosinca 2005. Cour d'arbitrage (Arbitražni sud) područje primjene te iznimke koja proizlazi iz sudske prakse proširuje se na roditelje čiji je boravak nezakonit koji uzdržavaju teško bolesno maloljetno dijete. U toj je presudi odlučio da su člankom 57. stavkom 2. Zakona od 8. srpnja 1976. povrijeđena ustavna načela jednakosti i nediskriminacije jer se na temelju tog članka „jednako postupaju s osobama koje se nalaze u bitno drukčijim situacijama a da to nije razumno obrazloženo: odnosno onim osobama koje se može udaljiti i onim koje se ne može udaljiti jer su roditelji, i mogu to dokazati, maloljetnog djeteta koje je zbog zdravstvenih razloga u apsolutnoj nemogućnosti postupiti u skladu s nalogom za napuštanje državnog područja zbog teške invalidnosti i koje ne može primiti odgovarajuću skrb u svojoj zemlji podrijetla ili drugoj državi koja je obvezna prihvatiti ga, a čije pravo na poštovanje obiteljskog života treba sačuvati tako što će se jamčiti da će njegovi roditelji biti prisutni uz njega”. Ustavni sud došao je do tog zaključka na temelju, među ostalim, članka 8. EKLJP-a.
- 20 Nacionalni sudovi zatim su, u vrlo opsežnoj sudskoj praksi, utvrdili tri kriterija koje kumulativno treba ispuniti stranac čiji je boravak nezakonit, ili njegovo maloljetno dijete, koji se poziva na takvu apsolutnu nemogućnost povratka u svoju zemlju podrijetla zbog zdravstvenih razloga, odnosno težine bolesti, nepostojanja primjerenog liječničkog tretmana u zemlji podrijetla i nepostojanja djelotvornog pristupa skrbi u zemlji podrijetla.

2. Međunarodno pravo i pravo Unije

- 21 Člankom 8. EKLJP-a određuje se:
- „Pravo na poštovanje privatnog i obiteljskog života
1. Svatko ima pravo na poštovanje svoga privatnog i obiteljskog života, doma i dopisivanja.
 2. Javna vlast se neće miješati u ostvarivanje tog prava, osim u skladu sa zakonom i ako je u demokratskom društvu nužno radi interesa državne sigurnosti, javnog reda i mira, ili gospodarske dobrobiti zemlje, te radi spriječavanja nereda ili zločina, radi zaštite zdravlja ili morala ili radi zaštite prava i sloboda drugih.”.
- 22 Sud je u presudi Abdida odlučio:
- „Članke 5. i 13. Direktive 2008/115/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 16. prosinca 2008. o zajedničkim standardima i postupcima država članica za vraćanje državljana trećih zemalja s nezakonitim boravkom, u vezi s člankom 19. stavkom 2. i člankom 47. Povelje Europske unije o temeljnim pravima, te članak 14. stavak 1. točku (b) te direktive treba tumačiti tako da im je protivno nacionalno zakonodavstvo koje:

- ne priznaje suspenzivan učinak žalbi protiv odluke kojom se državljaninu treće zemlje koji boluje od teške bolesti nalaže napuštanje državnog područja države članice, ako bi ga izvršenje te odluke moglo izložiti ozbiljnoj opasnosti od naglog i nepovratnog pogoršanja njegova zdravstvenog stanja, te
 - ne predviđa, koliko je to moguće, preuzimanje brige o osnovnim potrebama spomenutog državljanina treće zemlje kako bi mu se osigurala stvarna dostupnost hitne zdravstvene zaštite i osnovnog liječenja tijekom razdoblja u kojem je država članica obvezna, nakon što je podnio žalbu, odgoditi njegovo udaljšavanje.”
- 23 Žalitelj se poziva i na članak 19. stavak 2., članak 47. kao i članke 7. i [21.] Povelje Europske unije o temeljnim pravima (u daljnjem tekstu: Povelja) te članke 5. i 13. kao i članak 14. stavak 1. točku (b) Direktive 2008/115/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 16. prosinca 2008. o zajedničkim standardima i postupcima država članica za vraćanje državljana trećih zemalja s nezakonitim boravkom (SL 2008., L 348, str. 98.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 19., svezak 8., str. 188.).

III. Predmet glavnog postupka i stajališta stranaka

- 24 Žalitelj polazi od činjenice da je tribunal du travail (Radni sud) pravilno primijenio zaključak iz presude Abdida kako bi se dodijelila novčana socijalna pomoć njegovoj kćeri, s obzirom na suspenzivan učinak tužbe koju je podnio CCE-u, dok je još bila maloljetna, zbog prigovora koji je moguće braniti, a koji je u toj tužbi iznesen u pogledu njezina zdravlja.
- 25 Smatra da su zbog ozbiljnog zdravstvenog stanja njegove kćeri ne samo ona nego i on sam u apsolutnoj nemogućnosti vratiti se jer medicinski stručnjaci potvrđuju da je, uzimajući u obzir težinu invalidnosti R, neophodno da njezin otac ostane uz nju, što ga sprečava da postupi u skladu s nalogom za napuštanje državnog područja.
- 26 Tvrdi da bi se izvršenjem tog naloga za napuštanje državnog područja počinila nerazumna povreda prava na poštovanje privatnog i obiteljskog života koje mu je zajamčeno člankom 8. EKLJP-a.
- 27 S obzirom na tu situaciju više sile zbog koje je u stvarnoj i moralnoj nemogućnosti napustiti državno područje, prema njegovu mišljenju, valja izuzeti iz primjene članak 57. stavak 2. Zakona od 8. srpnja 1976. K tomu, podsjeća da CPAS ne osporava stanje potrebitosti obiteljske zajednice koju čini sa svojom kćeri, koji je iz tog razloga prihvatio njezin zahtjev za novčanu pomoć, koja se odobrava za samce. Međutim, otac i kći i dalje imaju stalne troškove (najamnina, električna energija, troškovi za liječenje i lijekove itd.) iako su se njihova novčana sredstva smanjila za 25 % u odnosu na razdoblje u kojem je LM primao novčanu pomoć za kućanstvo.

- 28 Slijedom toga, LM traži od coura du travail de Liège (Viši radni sud u Liègeu, Belgija) da naloži CPAS-u da mu s učinkom od 11. travnja 2017. dodijeli novčanu pomoć za kućanstvo ili, podredno, za sustanara.
- 29 CPAS najprije osporava suspenzivan učinak tužbe koju je LM podnio pred CCE-om.
- 30 Nadalje, smatra da odbijanje toga da se socijalna pomoć dodijeli zainteresiranoj osobi ne znači da se nije poštovao njezin privatni i obiteljski život jer je, s jedne strane, boravak oca i kćeri nezakonit i, s druge strane, odluka o ukidanju socijalne pomoći LM-u uopće ga ne sprečava da živi sa svojim punoljetnim djetetom i pruža mu pomoć koju zahtijeva njegovo zdravstveno stanje.
- 31 Osim toga, nemogućnost povratka zbog medicinskih razloga ne može se priznati LM-u jer on osobno nema zdravstvenih problema i jer bolest njegove kćeri, čiju ozbiljnost CPAS ne osporava, nije viša sila na koju se poziva kako bi se članak 57. stavak 2. Zakona od 8. srpnja 1976. izuzeo iz primjene.
- 32 Naposljetku, CPAS osporava stanje potrebitosti jer LM nije dokazao da novčana pomoć koja je dodijeljena njegovoj kćeri, uvećana za obiteljske doplatke za osobe s invalidnošću, nije dovoljna za ispunjavanje svih potreba obje zainteresirane osobe.
- 33 Stoga CPAS traži da se potvrdi donesena presuda.

IV. Ocjena coura du travail (Viši radni sud)

- 34 Cour du travail (Viši radni sud) smatra da se spor ne odnosi na to da se utvrdi ispunjava li R, koja je postala punoljetna, kriterije apsolutne nemogućnosti povratka zbog medicinskih razloga, što je već utvrđeno. Naime, unatoč tomu što nezakonito boravi na belgijskom državnom području, CPAS joj dodjeljuje novčanu socijalnu pomoć zbog njezine teške bolesti koja, prema jednoglasnom mišljenju liječnika specijalista koji je nadziru već nekoliko godina, zahtijeva odgovarajuću skrb koja joj se može pružiti samo u Belgiji s obzirom na loše stanje zdravlja u Kongu.
- 35 Stoga je predmet glavnog postupka utvrditi može li prisutnost LM-a uz njegovu kćer, koju medicinski stručnjaci smatraju neophodnom, legitimno imati za posljedicu da se članak 57. stavak 2. Zakona od 8. srpnja 1976. izuzme iz primjene i u njegovu korist tako da mu se, pod uvjetom da se dokaže stanje potrebitosti, može dodijeliti novčana pomoć kao dodatak na pomoć koju prima njegova kći.

1. Razlika između apsolutne nemogućnosti povratka zbog zdravstvenih razloga i reguliranja boravka zbog zdravstvenih razloga

- 36 Cour du travail (Viši radni sud) podsjeća na temelju razliku između, s jedne strane, apsolutne nemogućnosti povratka zbog zdravstvenih razloga i, s druge strane, kriterija utvrđenih u presudi Abdida, o kojoj ovisi suspenzivan učinak tužbe za poništenje i suspenziju protiv odluke o odbijanju zahtjeva na temelju članka 9.ter.
- 37 Ta je razlika već iznesena u presudi Cour du travail de Bruxelles (Viši radni sud u Bruxellesu, Belgija) od 13. svibnja 2015., koji je presudio da je nemogućnost povratka zbog zdravstvenih razloga autonoman pojam u odnosu na pojam koji je relevantan za zahtjev na temelju članka 9.ter. Taj se zaključak temelji na sljedećim razmatranjima:
- Pri donošenju zaključka u svojoj presudi br. 80/99 o povredi članaka 10. i 11. Ustava, Cour constitutionnelle (Ustavni sud) nije uputio ni na članak 3. EKLJP-a ni na presudu ESLJP-a od 2. svibnja 1997., D. protiv Ujedinjene Kraljevine (CE:ECHR:1997:0502JUD003024096). Jednako je postupio u svojoj presudi br. 194/2005.
 - U potonjoj presudi Cour constitutionnelle (Ustavni sud) smatra da je prepreka povratku nepostojanje „odgovarajuće skrbi u zemlji podrijetla”, dok ESLJP navodi da „činjenica da bi se u slučaju protjerivanja iz države ugovornice uvelike pogoršalo tužiteljevo stanje i osobito znatno smanjio njegov očekivani životni vijek, nije sama po sebi dovoljna da bi dovela do povrede članka 3. (EKLJP-a)” (presuda od 27. svibnja 2008., N. protiv Ujedinjene Kraljevine, CE:ECHR:2008:0527JUD002656505, t. 42., u daljnjem tekstu: presuda N. protiv Ujedinjene Kraljevine), što je sudska praksa koju je ESLJP otad revidirao (vidjeti u nastavku teksta).
 - Socijalna pomoć u slučaju nemogućnosti povratka zbog zdravstvenih razloga dodjeljuje se na istoj osnovi kao i pomoć koja se dodjeljuje strancu koji je zbog okolnosti koje ne ovise o njegovoj volji, ali su zdravstvene prirode, spriječen vratiti se u svoju zemlju podrijetla (na primjer, kada ta zemlja odbija izdati potrebne dokumente). Stoga je nemogućnost povratka kao takva odlučujuća za dodjelu socijalne pomoći, a ne samo zdravstveni razlozi koji su doveli do te nemogućnosti.
 - Iznimno obvezujuću formalnost koja obilježava ispitivanje uvjeta boravka stoga ne bi trebalo primjenjivati pri ispitivanju zahtjeva za socijalnu pomoć.

- 38 Cour du travail (Viši radni sud) zaključuje da žaliteljeve argumente treba analizirati tako da se vrlo jasno razlikuju, s jedne strane, kriteriji koji se zahtijevaju za priznavanje slučaja više sile koja onemogućuje postupanje u skladu s nalogom za napuštanje državnog područja i, s druge strane, mnogo strože kriterije koji se odnose na opasnost od naglog i nepovratnog pogoršanja zdravstvenog stanja stranca čiji je boravak nezakonit, a koji su potrebni kako bi se priznao suspenzivan učinak tužbe za poništenje i suspenziju odluke o odbijanju zahtjeva na temelju članka 9.ter.

2. Mišljenje državnog odvjetništva

- 39 U svojem pisanom mišljenju, državno odvjetništvo naglašava ozbiljnost R-ine bolesti i njezin stupanj ovisnosti. Utvrđuje da R, koja živi s ocem LM-om, nakon njihova dolaska u Belgiju ima samo njega kao emocionalnu potporu u izdržavanju teških uzastopnih kriza i hospitalizacija, strogom pridržavanju liječenja, donošenju pravilnih odluka u pogledu svojeg zdravlja, podnošenju teškog kirurškog zahvata koji se nužno mora provesti u bliskoj budućnosti i to u kontekstu u kojem može biti u životnoj opasnosti. Stoga se postavlja pitanje dovodi li LM-ovu kćer nesporna potreba da LM bude uz nju u situaciju u kojoj bi joj bilo nemoguće postupiti u skladu s nalogom za napuštanje državnog područja.
- 40 Državno odvjetništvo stoga smatra da se rasprava odnosi na članak 8. EKLJP-a te je analiziralo način na koji ga je ESLJP primijenio na privatne i obiteljske odnose između roditelja i njihove punoljetne djece ili između starijih braća i sestara iste obitelji. Smatra da je u ovom slučaju utvrđena „situacija posebne ovisnosti punoljetnog djeteta R o njezinu ocu u mjeri koja premašuje uobičajene emocionalne veze, što je, [prema njegovu mišljenju], očito s obzirom na zdravstveno stanje”.
- 41 Državno odvjetništvo predlaže cour du travail (Viši radni sud) da Sudu Europske unije uputi prethodno pitanje o tumačenju odredbi Direktive 2008/115 u vezi s člancima 7. i [21.] Povelje kojima se propisuje pravo na poštovanje privatnog života i zabrana diskriminacije na temelju dobi.
- 42 Cour du travail (Viši radni sud) slaže se s mišljenjem državnog odvjetništva i smatra da to pitanje, neovisno o pravnom temelju na koji se poziva žalitelj, odnosno nemogućnost povratka zbog više sile ili suspenzivan učinak utvrđen presudom Abdida, treba ispitati s obzirom na pravo na poštovanje privatnog i obiteljskog života.

3. Ispitivanje s obzirom na pravo na poštovanje privatnog i obiteljskog života

- 43 U sudskoj praksi ESLJP-a utvrđena su sljedeća načela.
- 44 Veza između djeteta i njegovih roditelja u potpunosti je sastavni dio „obiteljskog života” i stoga je zaštićena člankom 8. (vidjeti među ostalim presude od 21. prosinca 2001., Šen protiv Nizozemske,

CE:ECHR:2001:1221JUD003146596; od 19. veljače 1996., Gül protiv Švicarske, CE:ECHR:1996:0219JUD002321894; i od 28. studenoga 1996., Ahmut protiv Nizozemske, CE:ECHR:1996:1128JUD002170293).

- 45 Tom se odredbom prije svega nastoji zaštititi pojedinca od proizvoljnog uplitanja javnih tijela. K tomu, može dovesti do pozitivnih obveza država stranaka kako bi se osiguralo djelotvorno poštovanje obiteljskog života. Uplitanje u ostvarenje tog prava predmet je nadzora proporcionalnosti kojim se odvaguje, s jedne strane, poštovanje politike useljavanja koju je donio nacionalni zakonodavac i, s druge strane, težina povrede prava zainteresiranih osoba na poštovanje njihova privatnog i obiteljskog života. Sud mora ocijeniti *in concreto* je li država u izvršavanju svoje diskrecijske ovlasti poštovala članak 8. uzimajući u obzir pravednu ravnotežu između suprotstavljenih interesa pojedinca i cijelog društva.
- 46 Obiteljska veza mora biti stvarna. ESLJP ispituje stvarnu kvalitetu i intenzitet te veze. Cour du travail (Viši radni sud) utvrđuje da se u ovom slučaju obiteljska veza između LM-a i njegove kćeri R nije osporavala i da je stoga taj prvi uvjet ispunjen *prima facie*.
- 47 Pitanje zadržavanja zaštite obiteljskog života između roditelja i njegova djeteta koje je postalo punoljetno jest osjetljivije. ESLJP je odavno priznao da pravo na obiteljski život nije ograničeno na odnose između roditelja i djece i proširio je taj pojam da ne obuhvaća samo članove uže obitelji kako bi u njega uključio odnose između bliskih srodnika i osobito između baka i djedova i unuka, pod uvjetom da su predmetne veze stvarne, djelotvorne i čvrste (vidjeti osobito presude od 13. lipnja 1979., Marckx protiv Belgije, CE:ECHR:1979:0613JUD000683374 i od 9. lipnja 1998., Bronda protiv Italije, CE:ECHR:1998:0609JUD002243093).
- 48 ESLJP je izdao „Vodič kroz članak 8. Europske konvencije o ljudskim pravima” (https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_8_HRV.pdf) (u daljnjem tekstu: vodič). U skladu s točkom 297. Vodiča, „u predmetima vezanim uz imigraciju, ne postoji obiteljski život između roditelja i odrasle djece osim ako mogu dokazati postojanje dodatnih elemenata ovisnosti osim uobičajenih emocionalnih veza”; u točki 284. pojašnjava se da je „u novijoj sudskoj praksi Sud [...] naveo da obiteljske veze između odraslih osoba i njihovih roditelja ili braće i sestara uživaju manju zaštitu osim ako postoje dokazi o dodatnim elementima ovisnosti koji nadilaze uobičajene emocionalne veze”¹.
- 49 ESLJP je također potvrdio, u predmetima koji se odnose na mlade odrasle ljude koji još nisu osnovali svoju obitelj da njihov odnos s roditeljima i drugim bliskim članovima obitelji predstavlja obiteljski život. Većina tih predmeta odnosi se na protjerivanja stranaca koji su počinili lakša kaznena djela, ali načela koja je u tom pogledu utvrdio ESLJP tim su više zanimljiva jer bi se *a fortiori* trebala primjenjivati u slučaju stranaca koji su bolesni i kojima se, kao u ovom slučaju, ne

¹ Upućivanja se odnose na Vodič ažuriran 31. lipnja 2018. U verziji ažuriranoj 31. prosinca 2018. riječ je o točkama 311. odnosno 297.

može prigovoriti da su počinili ikakvo lakše kazneno djelo. Stoga je ESLJP u točki 62. presude od 23. lipnja 2008., Maslov protiv Austrije (CE:ECHR:2008:0623JUD000163803), istaknuo: „Tužitelj je bio maloljetnik u trenutku izricanja zabrane boravka. Postao je punoljetan, odnosno navršio je 18 godina kad je mjera postala konačna u studenome 2002., nakon što je Cour constitutionnelle (Ustavni sud) donio odluku, ali je i dalje živio sa svojim roditeljima. U svakom slučaju, Sud je u nizu predmeta koji su se odnosili na mlade odrasle ljude koji još nisu osnovali svoju obitelj potvrdio da njihov odnos s roditeljima i drugim bliskim članovima obitelji predstavlja „obiteljski život”.

- 50 ESLJP je čak priznao da postoji obiteljska veza koja opravdava zaštitu iz članka 8. EKLJP-a u situacijama u kojima je ta veza tek u povoju ili su njezino ostvarivanje ozbiljno poremetile posebne okolnosti života dotične obitelji, pri čemu je istaknuo da „u situacijama u kojima je uspostavljena obiteljska veza, država u načelu treba postupiti tako da omogući razvoj te veze i poduzme sve odgovarajuće mjere za ponovno spajanje roditelja i djece” (presuda od 26. veljače 2002., Kutzner protiv Njemačke, CE:ECHR:2002:0226JUD004654499). *A contrario*, ta bi se pozitivna obveza trebala primjenjivati osobito kod trajno uspostavljenih obiteljskih veza.
- 51 U točki 301.² Vodiča upućuje se na presudu od 13. prosinca 2016., Paposhvili protiv Belgije, CE:ECHR:2016:1213JUD 004173810 (u daljnjem tekstu: presuda Paposhvili), u kojoj je ESLJP revidirao svoju sudsku praksu u presudi N. protiv Ujedinjene Kraljevine. U točki 183. presude Paposhvili ESLJP pojašnjava da kao „ostale vrlo iznimne slučajeve” koji u smislu presude N. protiv Ujedinjene Kraljevine mogu predstavljati problem s obzirom na članak 3., treba smatrati slučajeve protjerivanja teško bolesne osobe u kojima postoje ozbiljni razlozi za sumnju da je ta osoba, iako ne postoji neposredna opasnost od smrti, zbog toga što ne postoje odgovarajući liječnički tretmani u zemlji odredišta ili im se ne može pristupiti, u stvarnoj opasnosti od toga da bude izložena ozbiljnom, brzom i nepovratnom padu svojeg zdravstvenog stanja koji dovodi do velike patnje ili znatnog smanjenja njezina očekivanog životnog vijeka. ESLJP pojašnjava da ti slučajevi odgovaraju visokom pragu za primjenu članka 3. Konvencije u predmetima koji se odnose na protjerivanje stranaca koji su teško bolesni.
- 52 Cour du travail de Liège (Viši radni sud u Liègeu) napominje da se čini da predvidljive posljedice prestanka terapija koje prima R u svakom pogledu odgovaraju pragu težine koji je utvrđen u presudi Paposhvili.
- 53 S druge strane, fizička prisutnost LM-a uz njegovu punoljetnu kćer i dalje je jednako neophodna kao i kada je bila maloljetna, s obzirom na njezino stanje posebne ranjivosti koje je povezano s njezinom bolesti.
- 54 Iako CPAS u tom pogledu pravilno tvrdi da odbijanje dodjele socijalne pomoći LM-u nije samo po sebi povreda njegova privatnog i obiteljskog života jer ta povreda ne proizlazi izravno iz nepostojanja socijalne pomoći, nego iz naloga za

² U verziji Vodiča ažuriranoj 31. prosinca 2018. riječ je o točki 314.

napuštanje državnog područja upućenog zainteresiranoj osobi ako ga Ured odluči izvršiti, naprotiv, ne može se prihvatiti CPAS-ova tvrdnja da „primjena odluke ne sprečava *de facto* trenutnog žalitelja da nastavi živjeti sa svojom kćeri i pomagati joj u svakodnevnom životu”.

- 55 Naime, pitanje financijskih sredstava koja su neophodna kako bi se zainteresiranoj osobi omogućilo da zadrži svoju potporu i ostane fizička prisutna uz svoju punoljetnu kćer ne može se izbjeći. LM, koji je još u radnoj dobi, isključen je s tržišta rada zbog nezakonitosti svojeg boravka i slijedom toga nema vlastitih sredstava.

V. Odluka coura du travail de Liège (Viši radni sud u Liègeu)

- 56 Složenost pitanja s pravnog gledišta, s obzirom na punoljetnost kćeri zainteresirane osobe, opravdava to da cour du travail de Liège (Viši radni sud u Liègeu) uputi Sudu Europske unije zahtjev za prethodnu odluku. S druge strane, cour du travail de Liège (Viši radni sud u Liègeu) upućuje Couru constitutionnelle (Ustavni sud) zahtjev za prethodnu odluku koji se odnosi na eventualnu povredu ustavnih odredbi o jednakosti pred zakonom, nediskriminaciji, poštovanju privatnog i obiteljskog života i pravu na dostojanstven život. Naposljetku, cour du travail de Liège (Viši radni sud) ponovno pokreće rasprave kako bi omogućio strankama da se izjasne o stanju potrebitosti.

VI. Upućivanje zahtjeva za prethodnu odluku Sudu Europske unije

- 57 Cour du travail de Liège (Belgija) traži od Suda da odluči o sljedećem prethodnom pitanju:

„Je li članak 57. stavak 2. podstavak 1. belgijskog Organskog zakona od 8. srpnja 1976. o centrima za socijalnu skrb protivan člancima 5. i 13. Direktive 2008/115/EZ, u vezi s člankom 19. stavkom 2. i člankom 47. Povelje Europske unije o temeljnim pravima kao i člankom 14. stavkom 1. točkom (b) te direktive te člancima 7. i [21.] Povelje Europske unije o temeljnim pravima kako ih je Sud protumačio u presudi Abdida od 18. prosinca 2014. (C-562/13):

- kao prvo, jer dovodi do toga da se strancu državljaninu treće države koji nezakonito boravi na državnom području države članice uskrati da preuzme brigu o svojim osnovnim potrebama, koliko god je to moguće, dok je u tijeku tužba za poništenje i suspenziju koju je, u svoje ime i u svojstvu zastupnika svojeg djeteta koje je tada još bilo maloljetno, podnio protiv odluke kojom im se nalaže da napuste državno područje države članice,
- iako, kao drugo, s jedne strane, navedeno dijete koje je danas punoljetno boluje od teške bolesti i izvršenje te odluke moglo bi ga izložiti ozbiljnoj opasnosti od naglog i nepovratnog pogoršanja njegova zdravstvenog stanja i iako, s druge strane, prisutnost tog roditelja uz njegovo punoljetno dijete medicinski

stručnjaci smatraju neophodnim zbog njegove ranjivosti koja proizlazi iz njegova zdravstvenog stanja (anemija srpastih stanica s recidivnim krizama i potreba za kirurškim zahvatom kako bi se izbjegla paraliza)?”

RADNI DOKUMENT